

Dr. sc. Vjekoslav Puljko, docent
Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku
Karmela Nuić, apsolutnica
Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayer u Osijeku

KOLIZIJSKOPРАВNA ЗАШТИТА ПОТРОШАЧА U HRVATSKOJ I EUROPI

UDK: 347.731 (497.5)

Primljeno: 15. 03. 2007.

Pregledni rad

U radu se prvenstveno obrađuju osobitosti određivanja mjerodavnog materijalnog prava, a ne i pitanja međunarodne nadležnosti.

U prvom dijelu rada govori se o praktičnoj potrebi za kolizijsko pravnom regulativom s posebnim osvrtom na osobitosti internetskog poslovanja i trgovine.

U drugom dijelu rada daje se pregled normativne kolizijsko pravne zaštite potrošača na razini nacionalnih zakona, potom na međunarodnoj razini.

U posljednjem dijelu rada autori govore o Hrvatskom pravnom sustavu. Daje se kraći pregled nacionalnih materijalno pravnih rješenja te se govori o nedostatnosti postojećih kolizijskih pravila i perspektivama njihovih razvoja. Autori se posebno referiraju na trendove EU te uspješnu aplikaciju pravne stečevine u Hrvatsko kolizijsko pravo.

Ključne riječi: *kolizijska pravila, zaštita potrošača, EU, RH*

1. UVODNE NAPOMENE

O zaštiti se potrošača kroz odredbe materijalnih propisa danas vrlo često i detaljno diskutira, kako na razini nacionalnih pravnih poredaka tako i na međunarodnoj razini. Naprotiv, rasprave o statusu potrošača koji se nalazi u međunarodno obilježenoj situaciji izostaju, poglavito kada je riječ o hrvatskoj doktrini i praksi. Nekada marginalni broj prekograničnih potrošačkih ugovora suvremeni su globalizacijski trendovi, vezani osobito za Internet poslovanje, učinili osobito aktualnim pravnim područjem. Nedostatnost hrvatskih kolizijskih rješenja valja staviti u odnos spram suvremenim svjetskim te osobito europskim trendovima kolizijsko pravne zaštite potrošača. Stoga ovu akademsku raspravu postavljamo u kontekstu neophodne rasprave određenih dijelova kolizijsko pravne zaštite potrošača, a koja ima za cilj približavanje normativnih rješenja potrebama prakse.

Određeni se aspekti kolizijsko pravne zaštite potrošača smjeraju obraditi ovim radom, a prvenstveno pri tom mislimo na aspekte međunarodno obilježenog

ugovornog odnosa u kojem je potrošač jedna od ugovornih strana.¹ U radu se prvenstveno obrađuju osobitosti određivanja mjerodavnog materijalnog prava, a ne i pitanja međunarodne nadležnosti. U prvom dijelu rada govori se o praktičnoj potrebi za kolizijsko pravnom regulativom, s posebnim naglaskom na osobitosti internetskog poslovanja i trgovine. Potom se u drugom dijelu rada daje pregled normativne kolizijskopravne zaštite potrošača na razini nacionalnih zakona, potom na međunarodnoj razini: kako u okviru univerzalne unifikacije koju provodi Haška konferencija, tako i regionalne unifikacije koju kroz pravnu stečevinu provodi EU. U posljednjem dijelu rada govorimo o hrvatskom pravnom sustavu, dajemo kraći pregled tuzemnih materijalnopravnih rješenja te govorimo o nedostatnosti postojećih kolizijskih pravila te perspektivama njegova razvoja. Pri tome se osobito referiramo na trendove EU te uspješnu aplikaciju pravne stečevine u hrvatsko kolizijsko pravo.

2. SUVREMENE DRUŠTVENE OKOLNOSTI I NUŽNOST PREKOGRANIČNE ZAŠTITE POTROŠAČA

Govoriti o zaštiti potrošača u kolizijsko pravnom kontekstu znači govoriti o posebnom segmentu ugovornog statuta za koji je znakovita usmjerenost zaštiti kategorijama ekonomski slabije ugovorne strane², konkretnije zaštiti radnika i zaštiti potrošača, o kojima dalje govorimo. Uvriježeno baziranje kolizijskopravne upute na načelu najbliže veze u ovom se području materijalizira kroz uputu na ono pravo kojemu je osoba koju treba zaštititi najbliže vezana³. Specifični interes zaštite jedne ugovorne stranke se u kombinaciji s načelom najbliže veze u konačnici ostvaruje kroz primjenu onog prava kojemu je ta osoba svojim privatnim vezama najbliže povezana.⁴ Ipak, razrješenje situacija s prekograničnim potrošačkim ugovorima ipak nije tako jednostavno. Popularnost Interenta i sve intenzivnija pripadajuća mu trgovačka razmjena u svome se najvećem dijelu odnosi upravo na potrošačke ugovore. Opečnito gledano, potrošački je onaj ugovor u kojemu fizička osoba, koja djeluje izvan svoje profesionalne djelatnosti, stupa u tržišnu razmjenu s profesionalnim partnerima

---

¹ Izvan dosega rada ostaju javnopravni dijelovi zaštite potrošača koji se ostvaruju propisima o sigurnosti proizvoda, kao što je kod nas Zakon o općoj sigurnosti proizvoda, NN 58/03.; te u domeni privatnopravne zaštite potrošača izvanugovorna odgovornost za štetu.

² Kollisionsrechtlicher Verbraucherschutz: Gibt es ein Patentrezept? (Consumer protection and conflict of laws: Is there a panacea?), GPR 2005., 158.-163.

³ Dolinger, Evolution of Principles for Resolving Conflicts in the Field of Contracts and Tort. Rec. des cours vol. 283, 2000. str. 415.

⁴ Vischer, The Antagonism between Legal Security and Search for Justice in the Field of Contract. Recueil des Cours d'Academie de droit international, vol. 142. 1974. II. str. 28. U tom je smislu, kao ćemo vidjeti, u većini zakonodavstva odlučujuća lokalizacijska spona kod potrošačkih ugovora određena država njihova redovita boravišta ili prebivališta. Više vidi infra poglavlje 3.

radi stjecanja dobara i usluga⁵. Nepobitno je nadalje da je najveći broj ugovornih odnosa vezanih uz Internet međunarodno obilježen⁶. Uslijed praktičnog pritiska ovog medija i pravna regulacija doživljava značajne promjene koje su poglavito znakovite za međunarodno privatno pravo. Naime, u području je međunarodnog privatnog prava danas upitna prikladnost primjene tradicionalnih poveznica, poput mjesta sklapanja ugovora ili pak mjesta njegova izvršenja, budući iste dijelom zaista postaju neprimjenjive⁷. Konkretnije, internetski medij omogućava sklapanje a) ugovora koji se zaključuju na mreži, ali se u potpunosti izvršavaju na teritoriju neke države (*off-line*), kod kojih je uporaba tradicionalnih poveznica moguća, ali i b) ugovora koji se zaključuju, ali i izvršavaju u potpunosti na Internetu (*on-line*), kada nema elemenata potrebnih za tradicionalnu lokalizaciju ugovora⁸. Fizičkog dodira ugovornih strana nema primjerice kod kupovine kompjuterskog softwera putem Interneta, budući se ugovor sklapa s ponuđačem po uputama sadržanima na njegovoj web stranici, isti se plaća elektronski ukucavanjem broja kreditne kartice te se u određenom elektronskom formatu dostavlja na adresu elektronske pošte kupca. U slučaju manjkavosti ovog proizvoda, potrošač se može naći u nezavidnoj situaciji kada pokuša odgovoriti na nekoliko osnovnih pitanja: pred kojim sudom može tužiti prodavatelja?, koje će materijalno pravo biti primjenjeno na ovaj ugovor?; kakvu mu pravnu zaštitu pružaju odnosni materijalnopravni propisi? Jedan je od temeljnih preduvjeta nesmetane trgovine pravna sigurnost. Stoga je normativnim aktima nužno otkloniti moguće prepreke⁹.

3. NACIONALNA KOLIZIJSKA REGULATIVA

Kolizijskopravnu zaštitu potrošača najprije je predvidio njemački AGBG iz 1976., god. a zatim i nekoliko europskih zakona, poput austrijskog, švicarskog te najrecentnijeg slovenskog rješenja.

Njemački Zakon o uređenju prava općih uvjeta poslovanja¹⁰ odnosi se na potrošačke ugovore zaključene putem općih uvjeta poslovanja. Kada je u pitanju problematika određivanja mjerodavnog prava, zaštita se potrošača provodi

---

⁵ Za detaljnije definicije u europskom pravu vidi Poščić, A., , Magistarski rad, Rijeka, 2004. str. 19ff.

⁶ Peter Stone, Internet Consumer Contracts and European Private International Law, Information & Communications Technology Law Vol.9/2000., br. 1, str. 5ff.; Hana Horak, Josip Štajfer, Potrošački ugovori na Internetu, , vol. 15/2005. br. 12., str. 36.

⁷ Više vidi Župan, Mirela, Pravo najbliže veze u hrvatskom i europskom međunarodnom privatnom ugovornom pravu, niz Europsko pravo. Rijeka, 2006. poglavlje 2.5.3.

⁸ Electronic Data Interchange, Internet and Electronic Commerce. Preliminary Document No.7, 2000. Hague Conference on Private International Law, izvor dostupan na Internet stranici: <http://www.hcch.net/e/workprog/e-comm.html> str. 21.

⁹ Schu, R., The Applicable Law to consumer Contracts made over the Internet, In ternational Journal of Law and Informational Technology, vol. 5. br. 2., str. 196.

¹⁰ Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen, Gesetz vom 9.12.1976 (BGBl. I S. 3317), Aufgehoben durch Gesetz vom 26.11.2001. (BGBl. I S. 3138) m.W.v. 1.1.2002. dostupan putem Internet stranice <http://dejure.org/gesetze/AGBG/10.html> Posljednja posjeta 2.6.2006.

ograničavanjem *lex autonomiae*. Naime, iako se čl. 10. st. 8. nedvojbeno proglašavaju ništavim dijelovi općih uvjeta poslovanja koji sadržavaju izbor mjerodavnog prava, iznimka je ovom pravilu situacija u kojoj ne postoji viši interes potrošača za primjenu njemu domaćeg prava. Stvarni učinci zaštite potrošača koji se postižu ovakvom konstrukcijom odredbe, ostaju dvojbjeni¹¹. Nadalje se smjerana zaštita potrošača ostvaruje primjenom prisilnih propisa AGBG-a, ali uz kumulativno ispunjenje dva uvjeta: da je do zaključenja ugovora došlo temeljem javne ponude, javnog oglašavanja ili slične poslovne djelatnosti na području Njemačke te da je potrošač u trenutku sklapanja ugovora imao prebivalište ili redovno boravište na području Njemačke.

Austrijski Zakon o međunarodnom privatnom pravu 1978. predviđa dvodimenzionalnu zaštitu potrošača u slučajevima određivanja mjerodavnog prava potrošačkih ugovora¹². Strankama se dozvoljava izabrati mjerodavno pravo, uz uvažavanje prinudnih normi koje štite potrošača. Izbor prava će se smatrati štetnim za potrošača uvijek kada mu izabrano pravo pruža lošiji položaj od konkurirajućih propisa njegove države. Za potrošačke je ugovore mjerodavno pravo države redovita boravišta potrošača, ukoliko mu materijalni propisi iste pružaju dodatnu zaštitu, te je ugovor izvršen poslovnom aktivnošću prodavatelja u tom mjestu.¹³

Švicarski je Zakon o međunarodnom privatnom pravu¹⁴ u odnosu na austrijskog zakonodavca načinio pomak definirajući pojam potrošačkog ugovora. Naime, u čl. 120 određuje potrošački ugovor kumuliranjem pozitivnog i negativnog uvjeta: onaj koji se odnosi na uobičajenu potrošnju za osobne i obiteljske potrebe, ali koji nije u vezi s profesionalnom ili poslovnom aktivnosti te osobe. Zakonodavac isključuje mogućnost stranačkog izbora prava (čl. 120 st. 2.), te primarno mjerodavnim određuje pravo redovita boravišta potrošača ukoliko je a) prodavatelj u toj državi primio narudžbu za odnosnu kupovinu, b) ukoliko je ponuda ili oglas u toj državi prethodio izradi ugovora te je potrošač u istoj državi poduzeo pravne radnje za sklapanje ugovora c) ukoliko je prodavatelj nagovorio potrošača da ode izvan te države i iz neke druge napravi narudžbu proizvoda.¹⁵

---

¹¹ Cvrčić, Renata, Materijalnopravna i kolizijskoppravna zaštita potrošača u poredbenom pravu, , vol. 37 /1998., br. 2 ; str. 241ff.

¹² Austrijski zakon o međunarodnom privatnom pravu, Bundesgesetz vom 15. juni 1978. über das internationale Privatrecht (IPR-Gesetz), öst.BGB1. 1978. no. 304, objavljeno u Rabels Z 43/1979. (str. 375 i dalje) par. 41.

¹³ Palmer, The Austrian Codification of Conflicts Law. vol. 28, AJCL, 1980. str. 219.

¹⁴ Švicarski Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) vom 18. Dezember 1987. Schweizerisches Bundesblatt 1988. I 5-60. (njemački službeni tekst); Loi fédérale sur le droit international privé (LDIP) du 18 décembre 1987. u Feuille Fédérale, 1988, I (Francuski službeni tekst); Legge federale sul diritto internazionale privato (LDIP) del 18 Dicembre 1987. u Foglio federale, 1988, I, 5. Swiss Federal Statute on Private International Law of December 18, 1987. Engleski prijevod, Jean-Claude Cornu, Stéphane Hankins, Symeonides objavljen u AJCL, vol. 37, 1989. (str. 198. i dalje)

¹⁵ Karrer, Pierre A., Arnold, Karl W., Patocchi, Paolo Michele, Switzerland's Private International Law. Kluwer, Deventer/Netherlands, 1994. str. 114.

Novim se Zakonom o međunarodnom privatnom i procesnom pravu¹⁶ Slovenija pridružila državama koje u kolizijskoppravnim rješenjima uvažavaju specifičnosti potrošačkih ugovora. Po već navedenim modelima, zaštita se potrošača provodi ograničavanjem stranačke autonomije primjenom prisilnih propisa države potrošačeva prebivališta. Podredno je rješenje bazirano na fiksnoj uputi na državu potrošačeva prebivališta uz ispunjenje nekoliko taksativnih uvjeta koji korespondiraju onima sadržanim u Rimskoj konvenciji, te će niže biti detaljno opisani¹⁷.

4. IZVORI MEĐUNARODNE KOLIZIJSKE ZAŠTITE POTROŠAČA

Na univerzalnoj je razini temeljni inkubator višestranih međunarodnih ugovora Haška konferencija. U njezinu se okrilju ne provodi zasebna briga za zaštitu potrošača, te unatoč nekim ranijim nastojanjima do danas niti jedna konvencija koja bi regulirala ovu problematiku nije donesena¹⁸. Naime, osamdesetih je godina na 14. Haškoj konferenciji izrađen Nacrt konvencije o pravu mjerodavnom za određene potrošačke prodaje (u daljnjem tekstu: Nacrt), ali isti nikad nije pretvoren u pravu konvenciju¹⁹. Do izrade je Nacrta došlo uslijed nedostatne zaštite potrošača u području ugovora o prodaji, a koji je regulirala Haška konvencija o mjerodavnom pravu za međunarodnu prodaju robe²⁰ usvojena 1955. (u daljnjem tekstu Haška 1955.). Stoga je niz pravila

---

¹⁶ Zakon o međunarodnom zasebnem pravu in postupku (ZMZPP), od 30. juna 1999. Ur.l. RS, št. Izvor dostupan na Internet stranici: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO1258.html Posljednja posjeta 03.04.2006.

¹⁷ Odredba čl. 22. glasi: (1) Za potrošničko pogodbu se po tem zakonu šteje pogodba o prenosu premičnin ali pravic na potrošnika ter pogodba o opravljanju storitev potrošniku.

(2) Za potrošnika se po tem zakonu šteje oseba, ki pridobiva stvari, pravice in storitve predvsem za osebno uporabo ali uporabo v lastnem gospodinjstvu.

(3) Za potrošničko pogodbu se po tem zakonu ne štejeta prevozna pogodba in ne pogodba o opravljanju storitev potrošniku, če se te po pogodbi opravljajo v celoti izven države, v kateri ima potrošnik stalno prebivališče.

(4) Ne glede na druge določbe tega zakona se za potrošničko pogodbu uporablja pravo države, v kateri ima potrošnik stalno prebivališče:

– če je sklenitev pogodbe posledica ponudbe ali reklame v tej državi in če je potrošnik v tej državi opravil dejanja, potrebna za sklenitev pogodbe; ali

– če je potrošnikov sopogodbjenik ali njegov zastopnik dobil potrošnikovo naročilo v tej državi; ali

– če je bila prodajna pogodba sklenjena v drugi državi oziroma je potrošnik dal naročilo v drugi državi, če je bilo potovanje organizirano s strani prodajalca z namenom spodbujati sklepanje takih pogodb.

(5) V primerih iz prejšnjega odstavka stranki z dogovorom o izbiri prava ne moreta izključiti prisilnih določb o varstvu potrošnikovih pravic, ki jih vsebuje pravo države, v kateri ima potrošnik stalno prebivališče.

¹⁸ Naprotiv, kada govorimo o međunarodnoj nadležnosti u novoj se Konvenciji o prorogaciji suda (Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements) čl. 2. potrošački ugovori stavljaju izvan dosega primjene.

¹⁹ Draft Consumer Sales Convention 1980, objavljeno u *RebelsZ* vol. 46/1982. str. 795ff.

²⁰ Convention of 15 June 1955 on the law applicable to international sales of goods, Dostupno putem Internet stranice <http://www.hcch.net>

sadržanih u Nacrtu trebalo ili uključiti u izmijenjenu Hašku 1955. ili pretvoriti u samostalnu konvenciju. Sam je Nacrt konvencije predviđao primjenu na međunarodnu potrošačku prodaju robe, ali samo ukoliko je ugovor na određeni način bliže vezan za državu potrošačeva redovitog boravišta²¹. Primarno je mjerodavnim pravom u Nacrtu usvojena stranačka autonomija, iako je izbor bio ograničen primjenom prisilnih propisa države potrošačeva redovita boravišta. Nadalje prihvaćeno je samo izričito iskazivanje volje u pisanom obliku što je uvjet neostvariv na internetskoj prodaji. Mada u konačnici nova Haška konvencija o mjerodavnom pravu za međunarodnu prodaju robe iz 1986. iz polja primjene čak isključuje potrošačke ugovore, Nacrtom se konvencije o potrošačkoj prodaji Konferencija više nije bavila.

Neke od postojećih Haških konvencija mogle bi doći u obzir prilikom rješavanja sukoba zakona kod međunarodne prodaje u kojoj se nađe potrošač. Pri tom u prvom redu mislimo na već spomenutu Hašku konvenciju o mjerodavnom pravu za međunarodnu prodaju robe iz 1955., a koja je godine 1964. stupila na snagu; te na njezinu izmijenjenu verziju iz 1986. koja do danas nije na snazi (u daljnjem tekstu Haška 1986.)²². U oba je rješenja primarno mjerodavno pravo koje izaberu ugovorne stranke, a podredno pravo prodavateljeva mjesta poslovanja, dok niti jedno ne predviđa zasebna pravila za potrošače ili pak primjenu prisilnih propisa, poput rješenja članka 5. Rimske konvencije, o kojoj će poslije biti govora.²³

Govoreći o regionalnom ujednačavanju ugovornog statuta, valja naglasiti dosege Interameričke konvencije o pravu mjerodavnom za međunarodne ugovore iz 1994.²⁴, ratificirane u 17 latinsko-američkih država. U domeni potrošačkih ugovora ona ipak ne predstavlja značajan nam instrument, iako iz svojega polja primjene ne isključuje potrošačke ugovore, niti ne sadržava posebne odredbe predviđene zaštiti ove kategorije! Stoga u obzir dolaze opće odredbe Konvencije, primarno je to pravo koje su stranke izabrale (uz primjenu prisilnih propisa

---

²¹ Böhmer, Die 14. Haager Konferenz über Internationales Privatrecht 1980, *RabelsZ* 46/1982. str. 657.-662.

²² Convention of 22 December 1986 on the Law Applicable to Contracts for the International Sale of Goods. Dostupno putem Internet stranice <http://www.hcch.net>

²³ Komentari u Lando, *The Law Applicable to the International Sale of Goods*, *RabelsZ* 57, 1993. str. 157.; Matić, *The Hague Convention on the Law Applicable to Contracts for the International Sale of Goods – Rules on the Applicable Law*; u Šarčević (ed.), *International Contracts and Conflicts of Law, A Collection of Essays*. London/Dodrecht/Boston, 1990. str. 51ff.

²⁴ Više vidi: Fletcher Justin P., *An argument for ratification: some basic principles of the 1994 Inter-American Convention on the Law applicable to International Contracts*. Vol. 27/1999, *Georgia journal of international and comparative law*, br. 3, str. 477-518; Burman Harold S., *International conflict of laws, the 1994 Inter-American Convention on the Law applicable to international contracts, and trends for the 1990s*. *Vanderbilt journal of transnational law*, vol. 28/1995. br. 3, str. 367-387; Malloy, S.A., *The Inter-American Convention on the law applicable to international contracts : another piece of the puzzle of the law applicable to international contracts*, vol. 19/1995. *Fordham international law journal*, br. 2, str. 662-735; Juenger, F.K., *The Inter-American Convention on the law applicable to international contracts: some highlights and comparisons*, vol. 42/1994. *The American journal of comparative law*, br. 2. str. 381-393.

polaznog prava i prisilnih propisa države s kojom je ugovor u najbližoj vezi), a podredno je to pravo najbliže veze.

Regionalno ujednačavanje rješenja usmjerenih boljoj zaštiti potrošača osobito je znakovito u EU. Uz značajan korpus pravne stečevine materijalnopravnog karaktera, osnove kolizijskoppravne zaštite potrošača u pravu EZ-a postavila je Konvencija o mjerodavnom pravu za ugovorne odnose tzv. Rimska konvencija²⁵. Uz opća rješenja, Rimskom konvencijom smjera se pružiti dodatna zaštita određenim kategorijama osoba, te su uz radnike (čl. 6.) to i potrošači (čl 5.)²⁶ o kojima dalje govorimo. Kolizijsku zaštitu potrošača Rimska konvencija ostvaruje kroz dva mehanizma; primjenu izabranog prava ograničava prisilnim propisima, te nadalje krutim kolizijskim pravilom podrednog statuta određuje primjenu prava potrošačeva redovita boravišta. Rimska konvencija dakle i u području potrošačkog ugovornog statuta načelno dozvoljava stranački izbor mjerodavnog prava, kako izričit tako i prešutni²⁷. Međutim, autonomija stranaka je ograničena, te potrošaču ne smije biti uskraćena zaštita koja mu pripada prema prisilnim odredbama prava njegova redovnog boravišta. U prilog takva određenja ističe se kako potrošač može u svakom slučaju računati na zaštitu koju mu pruža pravo njegova redovnog boravišta. Konceptom prisilnih propisa²⁸ prijeći se načelno neograničena sloboda ugovaranja mjerodavnog prava, kako slijedi: stranke mogu izabrati mjerodavno pravo, ali ukoliko je ugovor značajno bliže vezan za drugu državu, prisilni propisi iste mogu u primjeni imati prvenstvo naprama odredbama

²⁵ Konvencija o mjerodavnom pravu za ugovorne obveze, 1980. Convention on the law applicable to contractual obligations, 1980. O.J. L266/1; Konsolidirana verzija objavljena 1998. u O.J. C 027/34.

²⁶ Odredba čl. 5. glasi: "1. Ovaj se članak primjenjuje na ugovore o isporuci pokretnih stvari ili na ugovore o pružanju usluga nekoj osobi, potrošaču, sa ciljem koji je izvan njezine profesionalne djelatnosti, ili na ugovore o financiranju takvog posla.

2. Bez obzira na članak 3., izborom mjerodavnog prava koji su učinile stranke, ne smije se potrošaču oduzeti zaštita koju mu daju prinudni propisi države u kojoj ima redovno boravište:

- ako je zaključenju ugovora prethodila izričita ponuda ili reklamiranje u toj državi i ako je potrošač poduzeo u toj državi pravne radnje potrebne za zaključenje ugovora ili

- ako je druga ugovorna stranka ili njegov zastupnik primio narudžbu potrošača u toj državi ili

- ako se radi o ugovoru o prodaji robe pa je potrošač iz te države otputovao u drugu državu i tamo predao narudžbu, ukoliko je prodavalac organizirao to putovanje u namjeri da potakne potrošača na zaključenje ugovora.

3. Bez obzira na članak 4., te ako ne postoji izbor prava po članku 3., za ugovore koji su zaključeni pod okolnostima navedenim u stavku 2., mjerodavno je pravo potrošačeva redovnog boravišta.

4. Ovaj se članak ne primjenjuje:

a) na ugovore o prijevozu,

b) na ugovore o pružanju usluga kad se usluga potrošaču treba isključivo pružiti izvan države u kojoj on ima svoje redovno boravište.

5. Bez obzira na stavak 4., ovaj se članak primjenjuje na ugovore koji uz paušalnu cijenu predviđaju kombinirane usluge prijevoza i smještaja."

²⁷ Više vidi u Klasiček, Autonomija u međunarodnom privatnom pravu - novije tendencije, , vol. 56/2006., br. 2/3; str. 687.-715.

²⁸ Klasiček Prisilni propisi u međunarodnom privatnom pravu, vol. 16/2000. br. 3-4 ; str. 23. i dalje; Sikirić, Prisilna pravila, pravila neposredne primjene i mjerodavno materijalno pravo u međunarodnoj arbitraži. Pravo u gospodarstvu 38 (1999.),1, str. 83.-110.; Deskoski, T., The Concept of "Mandatory Rules" - Challenge for the Macedonian Private International Law of the Thirs Millenium. Zbornik radova "Dvadeset godina Zakona o međunarodnom privatnom pravu", Pravni fakultet u Nišu. 2004.

izabranog mjerodavnog prava. Definicija je prisilnih propisa u Rimskoj konvenciji sadržana u čl. 3. st. 3 koji ih opisuje kao pravna pravila od kojih se ugovornom voljom ne mogu odstupati. Radi se o međunarodno prisilnim propisima od kojih stranke ne mogu odstupati niti u tuzemnim, ali niti u onim međunarodno obilježenim ugovornim odnosima²⁹. Isto tako u čl. 7. st. 2 Rimske konvencije stoji da ničim u konvenciji ne može se ograničiti primjena prisilnih pravila foruma, dok je i čl. 7. st. 1. određene primjena prisilnih propisa države koja nije ni *lex fori* niti država izabranog prava, već ona s kojom ugovor stoji u najbližoj vezi.

Kako je gore rečeno, daljnja se zaštita potrošača provodi kroz odredbe podređenog statuta, gdje je čl. 5. st. 3. za potrošačke ugovore predviđena iznimka općoj presumpciji, te ugovor sklopljen sukladno okolnostima opisanima u čl. 5. st. 2. valja prosuđivati po pravu države u kojoj potrošač ima redovito boravište.

Europska je Komisija 2003. izdala Zelenu knjigu o izmjeni Rimske konvencije iz 1980. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze u instrument Zajednice i njezinoj modernizaciji.³⁰ Javna rasprava koja je uslijedila u značajnoj je mjeri dovela u pitanje prikladnost zaštite potrošača ostvarenu konvencijskim rješenjem.³¹ Konvencijsko je rješenje u praksi često dovodilo do paradoksalnih situacija paralelne primjene prava prodavatelja i prava potrošača. Složenost je takvog postupka uvjetovala narušavanje procesne ekonomije, koja poglavito u potrošačkim sporovima nije dopustiva s obzirom na relativno niske tužbene zahtjeve.

Stoga je u Prijedlogu Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze³² izmijenjena odredba čl. 5. koja regulira potrošačke ugovore.

Čl. 5 glasi: "Na potrošačke ugovore u skladu s uvjetima iz stavka 2. te u smislu stavka 2. ovog članka primjenjuje se pravo države redovita boravišta potrošača. (2) Stavak 1. primjenjuje se na ugovore sklopljene od strane fizičke osobe – potrošača, koji ima redovito boravište u državi članici, s tim da predmetni ugovor ne predstavlja redovite poslove koje potrošač obavlja u sklopu svoga zanimanja, sa drugom osobom – profesionalnom strankom koji postupa u okviru svoga posla. Odredbe stavka 1. će se primijeniti pod uvjetom da je ugovor sklopljen sa osobom koja se bavi trgovinom ili drugim zanimanjem na području države članice u kojoj potrošač ima svoje redovito boravište ili ako ta osoba na bilo koji način provodi takve aktivnosti na području te države članice ili na

---

²⁹ Kunda, Međunarodno prisilni propisi prema Europskom sudu pravde : Ingmar GB Ltd protiv Eaton Leonard Technologies Inc., 14 (2005.), 5; str. 79.-83.

³⁰ Green paper on the conversion of the Rome Convention of 1980. on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization. Commission of the European Communities. Brussels 2003. COM (2002) 654 final, str. 21.

³¹ REPLIES TO THE COMMISSION'S ROME I GREEN PAPER (COM(2002)654FINAL) http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/news/consulting_public/rome_i/news_summary_rome1_en.htm posljednja posjeta 20.3.2006.

³² Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I) Brussels, 15.12.2005. COM(2005) 650 final.

području više država članica uključujući i državu članicu u kojoj potrošač ima redovno boravište, a ugovor spada u polje djelovanja ranije navedenih aktivnosti, osim ako ponuđač nije znao gdje se nalazi redovno boravište potrošača, a ta činjenica nije uzrokovana njegovom nepažnjom. (3) Stavak 1. neće se primijeniti:

- na ugovore o pružanju usluga kada se usluga potrošaču treba pružiti isključivo izvan države u kojoj on ima svoje redovito boravište

- na ugovore o prijevozu osim ugovore o prijevozu paketa u smislu Direktive 90/314/EEC od 13. lipnja 1990.,

- na ugovore koji se odnose, na pravo na stvari ili na pravo korisnika na nepokretnoj imovini, osim ugovora koji se odnose na pravo korisnika ugovora o timeshareingu u smislu direktive 94/47/EC od 26. listopada 1994.”

Ovdje stoga nalazimo opredjeljenje za pravo potrošača, koje se opravdava jednostavno: potrošač će tek ponekada ulaziti u prekogranični ugovorni odnos, dok prodavatelj svoju robu stalno nudi i prodaje u različitim državama, on ionako mora poznavati propise svih tih različitih država! U tom je smislu prodavatelj kod sastavljanja standardiziranih ugovora morao usuglašavati odredbe vodeći računa o prisilnim propisima koji su na snazi u zemlji prodaje. Drugim se stavkom utvrđuju uvjeti za primjenu posebnog pravila. Potrošačev ugovorni partner mora biti osoba koja se profesionalno bavi djelatnošću koja je predmet ugovora. Istim se zapravo slijedi čl. 15 Uredbe br. 44/2001, nekadašnje Brusselske konvencije, kada je u pitanju prodaja na daljinu. Potrošačeva ugovorna stranka mora biti profesionalac, koji je usmjerio svoje poslovno djelovanje na državu boravišta potrošača. Zadnji dio ovog stavka predviđa zaštitnu klauzulu koja štiti prodavača u slučaju sklapanja ugovora s potrošačem, koji je iznio lažne podatke o mjestu svoga boravišta.

Valja naglasiti da se kolizijska zaštita potrošača unutar EU provodi na sektorski načini kroz smjernice. Naime, nekolicina smjernica koja prvenstveno na materijalnopravnoj razini provodi odnosnu potrošačku politiku istovremeno sadržava i kolizijske norme. Takvu inkorporaciju mehanizama međunarodnog privatnog prava nalazimo primjerice u direktivi EZ-a o zaštiti potrošača pri prodaji na daljinu iz 1997.³³, koja sadrži i odredbu kolizijske naravi. Sporazumnim izborom prava države ne-članice potrošač ne smije izgubiti zaštitu koju mu pruža Smjernica, ako ugovor ima bližu vezu s jednom ili više država članica. Smjernice ne određuju pobliže pojam bliske veze, nego je to prepušteno državama članicama (čl. 12. st. 2.).

---

³³ Georg Borges, Weltweite Geschäfte per Internet und deutscher Verbraucherschutz [RTF bookmark start: textanfang] [RTF bookmark end: textanfang], ZIP 1999 Heft 14., dostupno putem Internet stranice <http://www.rws-verlag.de/volltext/borges.htm> Posljednja posjeta 20.05.2006.

5. ZAŠTITA POTROŠAČA U REPUBLICI HRVATSKOJ

5.1. Materijalnopravna razina zaštite potrošača u RH

Materijalnopravna razina zaštite potrošača u RH je sve do prije nekoliko godina bila u potpunosti nezadovoljavajuća. Potošač je bio zaštićen tek malim brojem odredaba disperziranih u različitim propisima³⁴. Budući je 29. listopada 2001. god. Hrvatska potpisala s EZ i njihovim državama članicama Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), kojim one smjeraju poduprijeti napore RH u razvijanju gospodarske i međunarodne suradnje, te između ostalog nalažu uskladiti zakonodavstvo RH sa zakonodavstvom EZ. U području zaštite potrošača značajan je čl. 74. SSP-a koji glasi:

“U tu će se svrhu i u njihovu zajedničkom interesu stranke poticati i osigurati:

1. usklađivanje zakonodavstva i prilagođivanje zaštite potrošača u Hrvatskoj zaštititi koja je na snazi u Zajednici;
2. politiku aktivne zaštite potrošača, uključujući veću informiranost i razvoj neovisnih organizacija;
3. učinkovitu pravnu zaštitu potrošača radi poboljšanja kakvoće potrošačke robe i održavanja odgovarajućih sigurnosnih standarda.”

Područje zaštite potrošača ocjenjeno je kao jedno od prioriternih područja u procesu približavanja EU, budući je ono nužan preduvjet nesmetanom funkcioniranju unutarnjeg tržišta. RH mora ispuniti i primijeniti standarde koje nameće EU³⁵. Doduše, intezivnoj regulaciji ovog pravnog područja u vidu stvaranja i oblikovanja prava zaštite potrošača kao samostalne i zaokružene pravne cjeline prethodio je dugi niz godina³⁶. Tek je Ugovorom iz Maastrichta (1993.) zaštita potrošača postala zasebna politika EZ, te je čl. 153³⁷ ciljem zaštite potrošača odredio zaštitu zdravlja, sigurnosti i ekonomskih interesa potrošača, kao i promidžbu prava potrošača na informiranje, obrazovanje i organiziranje s ciljem očuvanja zajedničkih interesa. Zaštita se potrošača odvija se kroz načelo supsidijarnosti, horizontalnosti i

---

³⁴ Pošćić, Zaštita potrošača u hrvatskom pravu - dobar ili loš primjer zakonodavstva, Pravo i porezi, 9/2004, str. 82.

³⁵ Više vidi Vesna Tomljenović i Edita Čulinović-Herc (uredile), Zaštita potrošača i ulagatelja u europskom i privatnom pravu: izazovi međunarodnog tržišta roba i kapitala. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa održanog 5. i 6. veljače 2005. u Opatiji, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2005.

³⁶ Sve je krenulo rezolucijom Vijeća od 14. travnja 1975. godine o preliminarnom programu Europske ekonomske zajednice za zaštitu potrošača i politiku informiranja (Official Journal C 92, 1975); nastavilo se kroz osnivanje nezavisnog tjela za pitanja potrošačke politike Consumer Policy service, te izradu sada već šest akcijskih planova zaštite potošača, danas aktualnu Strategiju politike zaštite potrošača 2002-2006. COM(2002) 208 final, OJ C 137, 8.6.2002. http://www.europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2002/c_137/c_13720020608en00020023.pdf te recentni prijedlog iste za razdoblje 2007-2012. Amended proposal for a decision of the European parliament and of the Council establishing a programme of a Community action in the field of a consumer policy (2007-2013) COM 2006. 235 final, dostupno putem Internet stranice http://ec.europa.eu/consumers/overview/programme_2007-2013_en.pdf

³⁷ Ugovor o Europskoj zajednici, konsolidirana verzija. Treaty establishing the European Community - (consolidated text) O.J. C 325 of 24 December 2002.

minimalnog usklađivanja.³⁸ Na materijalnopravnoj se razini zaštita potrošača unutar EU provodi putem direktiva. Cilj direktiva je uskladiti zakonodavstva država članica, na način da se potrošačima pruži barem minimalna zaštita. Bitno je postići cilj usklađivanja, pri čemu se državama ostavlja sloboda u izboru metoda i oblika. Da bi pravila iz smjernica postala dijelom pozitivnog prava država članica, članice moraju uključiti pravila u svoje domaće pravo³⁹. Direktive u području zaštite potrošača uglavnom su smjernice minimalnog usklađenja, te se s obzirom na dobra i interese koje štite svrstavaju u četiri kategorije⁴⁰. Budući države članice mogu predvidjeti strože propise od onih koje predviđi smjernica i dalje postoje razlike među državama članicama u obliku i mjestu na koje uređuju pitanja vezana uz zaštitu potrošača. Stoga se javljaju i tendencije za kodifikacijom prava zaštite potrošača, koja bi omogućila usklađivanje različitih termina, podigla razinu zaštite potrošača, s ciljem veće transparentnosti i dostupnosti potrošačima; popunila praznine u područjima u kojima još nije postignuta ujednačenost.

Za usklađivanje hrvatskog prava zaštite potrošača s europskim standardima hrvatski je zakonodavac imao na raspolaganju dvije mogućnosti: a) izmijeniti postojeće propise u kojima se nalaze odredbe na koje se potrošači mogu osloniti, b) donijeti poseban zakon koji će na jednom mjestu obuhvatiti sve najvažnije odredbe o pravima i obvezama potrošača. Odabaran je drugi model te je lipnju 2003. usvojen Zakon o zaštiti potrošača⁴¹, (ZZP) koji je na snazi od rujna iste godine. Osnovni cilj ZZP-a zaštititi gospodarske interese potrošača, pružiti potrošaču zaštitu u slučajevima opasnosti za život, zdravlje, imovinu... Izrazito je važno da potrošač, koji je slabija strana poslovne transakcije, bude u potpunosti upoznat sa svojim propisima, a s tim da se i ti propisi nalaze na jednom mjestu. Na povećanju se zaštite potrošača mora i dalje raditi, kako na razini EU, tako i nacionalnih država⁴².

5.2. Kolaizijskoppravna zaštita potrošača u RH

Hrvatski propisi koji sadržavaju kolaizijske norme za ugovore ne predviđaju posebne odredbe za potrošačke ugovore. Za njih vrijede opća pravila, dakle stranačka autonomija kao primarno mjerodavno pravo (čl 19. ZRSZ) te podredno pravo najbliže veze i kataloška uputa (čl. 20.)⁴³. U tezama za hrvatski Zakon o

---

³⁸ Načelo supsidijarnosti (mjerama zaštite potrošača nacionalna zakonodavstva nadopunjuju se samo ako je to nužno); načelo horizontalnosti zahtjev za zaštitom potrošača treba uzeti u obzir pri definiranju i provedbi politika koje imaju krajnji utjecaj na tu kategoriju građana), te načelo minimalnog usklađivanja (države članice mogu zadržati ili uvesti strožija pravila zaštite potrošača koja su sukladna pravu EZ-a. Aida Liha, Zaštita potrošača, dostupno putem Internet stranice <http://www.entereurope.hr/page.aspx?PageID=108> Posljednja posjeta 20.05.2006.

³⁹ Matthias Herdegen, Europsko pravo, Rijeka, Pravni fakultet, 2002. str. 122ff.

⁴⁰ A) Smjernice koje štite zdravlje i sigurnost potrošača; B) smjernice koje štite ekonomske interese potrošača; C) smjernice koje uređuju naknadu štete kod proizvoda s nedostatkom; D) smjernice koje imaju za cilj bolju informiranost potrošača. Pošćić, Ana, Europsko pravo ugovora i zaštita potrošača, op.cit. str. 34

⁴¹ Zakon o zaštiti potrošača, NN 96/2003.

⁴² Pošćić, Zaštita potrošača u Hrvatskom pravu, op.cit. str 81.

⁴³ Više vidi Sajko, Međunarodno privatno pravo, Četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Narodne Novine, Zagreb, 2005. str. 140ff, 161ff.

međunarodnom privatnom pravu smjera se pojačanoj zaštiti potrošača, a po modelu čl. 5. Rimske konvencije.

Tekst teze 25. glasi: “Za ugovore o isporuci pokretnih stvari ili za ugovore o pružanju usluga nekoj osobi, potrošaču, sa ciljem koji je izvan njezine profesionalne djelatnosti (potrošački ugovori) ili za ugovore o financiranju takvog posla mjerodavno je pravo koje su ugovorne stranke izabrale.

1. ako je zaključenju ugovora prethodila izričita ponuda ili reklamiranje u toj državi i ako je potrošač poduzeo u toj državi pravne radnje potrebne za zaključenje ugovora ili

2. ako je druga ugovorna stranka ili njezin zastupnik primio narudžbu potrošača u toj državi ili

3. ako se radi o ugovoru o prodaji robe kod kojeg je potrošač iz države svojeg redovnog boravišta otputovao u drugu državu i tamo predao narudžbu, ukoliko je prodavatelj organizirao to putovanje u namjeri poticanja potrošača na zaključenje ugovora.

Ako ne postoji izbor mjerodavnog prava, za ugovore koji su zaključeni pod okolnostima navedenim u stavku 2., mjerodavno je pravo države u kojoj potrošač ima redovno boravište. Za oblik potrošačkih ugovora koji su zaključeni pod okolnostima navedenim u stavku 2., mjerodavno je pravo države u kojoj potrošač ima redovno boravište. Ova se teza ne primjenjuje na:

a) ugovore o prijevoz;

b) na ugovore o pružanju usluga kad se usluga potrošaču treba isključivo pružiti izvan države u kojoj on ima svoje redovno boravište.

Bez obzira na stavak 5. ova se teza primjenjuje na ugovore koji uz paušalnu cijenu predviđaju kombinirane usluga prijevoza i smještaja.”

Kako je u komentaru Teze 25. detaljno opisano, prvi stavak predstavlja autonomnu definiciju potrošačkog ugovora, drugi stavak odraz je načela ograničenja *lex autonomiae* prisilnim propisima države potrošačeva redovita boravišta uz pretpostavke iz točke 1-3. Dakle izbor prava dopušten je ako su ostvarene pretpostavke iz toč. 1-3, ali učinci se izbora ograničavaju navedenim prisilnim propisima. Stavak 3 određuje podredno mjerodavnim pravom potrošačkih ugovora državu redovita boravišta potrošača dok stavak 4 predviđa isključivo mjerodavnim pravom države redovita boravišta potrošača za oblik ugovora.

6. ZAKLJUČAK

Poredbeno međunarodno privatno ugovoreno pravo, kako prikazuju ovdje navedene međunarodne konvencije i nacionalni zakoni, posebnu pozornost poklanja kolizijsko pravnoj zaštiti potrošača. Ona se ogleda kroz ograničavanje, za ugovorno pravo uvriježene stranačke autonomije, te primjene fiksnih poveznica u podrednom statutu potrošačkih ugovora. Ove je trendove potrebno implementirati i u predstojeći novi hrvatski Zakon o međunarodnom privatnom pravu. Uvažavajući da je jedan od preduvjeta nesmetanom kretanju roba,

kapitala, usluga i ljudi pravna sigurnost, uz suvremene globalizacijske trendove, pojačanu mobilnost ljudi, i sve češće posezanje za kupovinom roba i usluga putem Interneta, RH je dužna svojim građanima koji kao potrošači konzumiraju ove usluge osigurati adekvatan pravni milje i dostatnu pravosudnu zaštitu. Ovdje prikazani trendovi kolizijsko pravne zaštite (uz pitanja utvrđivanja međunarodne nadležnosti te prisilne naplate potraživanja koji u ovom radu nisu obrađeni) ključni su aspekti potrošačkih ugovora sa stranim elementom.

COLLISION LAW CONSUMER PROTECTION IN CROATIA AND EUROPE

This paper primarily deals with the peculiarities of determining binding substantive law and not with the question of international authority.

The first part deals with the practical need for collision law regulation with particular attention to the peculiarities of Internet transactions and trade.

The second part gives a review of normative collision law consumer protection firstly at national law level and then at the international level.

In the last part of the paper, the authors discuss the Croatian legal system, give a brief review of substantive law solutions and discuss the shortcomings of existing collision law rules and the prospective development thereof.

The authors especially refer to EU (European Union) trends and the successful application of Community patrimony (*acquis communautaire*) in Croatian collision law.

Key words: *collision rules, consumer protection, European Union, Republic of Croatia,*

